

Alfonsas Merkys

Vienas iškiliausių XX amžiaus Lietuvos mokslininkų, botanikas, augalų fiziologijos mokslinių krypčių kūrėjas, mokslo istorikas.

Gimė 1927-02-20 Puožo kaime, Rokiškio aps. Mirė 2016-05-19 Vilniuje, palaidotas Antakalnio kapinėse.

1945 m. baigė Salų žemės ūkio mokyklą, 1945–1947 m. mokėsi Vilniaus žemės ūkio technikume, 1948–1949 m. studijavo Maskvos Timiriazevo žemės ūkio akademijoje, 1949–1953 m. – Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakultete. 1953 m. baigė Vilniaus universitetą, įgijo biologo-augalų fiziologo specialybę. 1953–1956 m. buvo Maskvos valstybinio M. V. Lomonosovo universiteto Biologijos-dirvožemio fakulteto Augalų fiziologijos katedros aspirantas.

1957 m. Maskvos valstybiniame M. V. Lomonosovo universitete apgynė biologijos mokslų kandidato disertaciją „Cheminės priemonės prieš javų išgulimą“. 1957 m. suteiktas mokslų kandidato laipsnis.

1966 m. Vilniaus universitete apgynė biologijos mokslų daktaro disertaciją „Augalų geotropinė reakcija ir jos reikšmė augalo ašinių organų erdvinei orientacijai“. 1967 m. suteiktas mokslų daktaro laipsnis, 1968 m. – profesoriaus pedagoginis vardas. 1976 m. išrinktas Lietuvos MA tikroju nariu, 1976–1992 m. – Lietuvos MA prezidiumo narys, ilgametis Lietuvos MA Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriaus Biologijos sekcijos pirmininkas.

A. Merkys 1957–1959 m. dirbo Lietuvos MA Biologijos instituto Augalų fiziologijos laboratorijoje moksliniu bendradarbiu. 1959–1961 m. – Lietuvos MA Botanikos instituto Augalų fiziologijos laboratorijos moksliniu bendradarbiu, 1961–2001 m. – vyriausiuoju mokslo darbuotoju, laboratorijos vadovu. 1962–1981 m. buvo Lietuvos MA Botanikos instituto direktoriaus pavaduotoju, 1981–1989 m. – direktoriumi.

A. Merkys suformavo tris augalo augimo fiziologijos mokslinių tyrimų kryptis Lietuvoje: fitohormono auksino transportas, metabolizmas ir veikla augalo augimo ir morfogenezės procese; gravitacijos reikšmė augalo augimo, erdvinės orientacijos ir vystymosi procese; fitohormonų fiziologinių analogų paieška: jų sintezė, veiklos tyrimas ir praktinis pritaikymas. Jis tyrė tropizmą ir fitohormonų fiziologijos teoriją, atliko augalų augimo ir vystymosi tyrimus kosminiuose laivuose ir stotyse. 1982 m. kartu su bendradarbiais kosminėje stotyje „Saliut 7“ pirmą kartą mokslo istorijoje nustatė, kad augalai kosmose, mikrosvarumo sąlygomis gali praeiti visą gyvybinį ciklą. Išaiškino gravitropinio sudirginimo slenksčius, kuriuos jaučia gravitropiškai sudirgintos šaknys ir stiebai. Jo vadovaujama mokslininkų grupė susintetino ir ištyrė daugiau kaip 20 augalams svarbių fitohormonų fiziologinių analogų. Paskelbė daugiau kaip 300 mokslinių straipsnių, buvo dešimties išradimų bendraautoris. Publikavo monografijas „Augalų geotropinė reakcija“ (1973), „Auksinas ir augalų augimas“ (1982), „Sunkio jėga augalų augimo procese“ (1990).

A. Merkys Vilniaus universitete (VU) dėstė biofiziką, augalų augimą ir morfogenezę, augalų fiziologiją. Jam vadovaujant apgintos 34 daktaro disertacijos, buvo trijų habilitacinių darbų konsultantas, septynių habilitacinių darbų gynimo komitetų pirmininkas.

Skaitė pranešimus, vadovavo sekcijų darbui apie augalų tyrimus kosminėje erdvėje Tarptautinės mokslo tarybos Kosmoso tyrimo komiteto organizuojamuose sesijose (COSPAR) – Insbruke (1978), Budapešte (1980), Otavoje (1982), Gratze (1984), Tulūzoje (1986); kosminės biologijos klausimais: 23-uose K. E. Ciolkovskio darbams skirtuose skaitymuose Maskvoje (1989), IV Europos Gyvybės mokslų simpoziume (*Life Sciences Research, IVth European symposium*) Trieste (1990); augalų augimo klausimais: simpoziume, skirtame augalų stimuliavimo klausimams (*Symposium on Plant Stimulation*) Sofijoje (1966), tarptautinėje konferencijoje, skirtoje augalų augimo ir vystymosi procesams (*International Conference on Regulation of Developmental Processes in Plants*) Halėje (1977), tarptautinėje konferencijoje, skirtoje augalų reguliavimo klausimams (*International Conference on Plant Growth Regulation*) Liblice (1978), Simpoziume, skirtame augalų reguliatorių klausimams Sofijoje (*IIIth Symposium of Growth Regulators*) (1981),

XII tarptautinėje konferencijoje, skirtoje augalų reguliavimo klausimams (*XIIth International Conference on Plant Growth Substances*) Heidelberge (1985).

1992–2003 m. A. Merkys buvo žurnalo „Biologija“ vyriausiasis redaktorius, ilgametis Rusijos MA žurnalo „Augalų fiziologija“ redakcinės kolegijos narys.

1974 m. už darbą „Augalų geotropinė reakcija“ skirta Lietuvos TSR valstybinė premija. 2001 m. (su bendraautoriais) už darbų ciklą „Augalų augimo ir erdvinės orientacijos valdymo fiziologija (1960–2000 m.)“ skirta Lietuvos mokslo premija.

1977 m. suteiktas Lietuvos nusipelnusio mokslininko vardas.

Akademikas A. Merkys 1988 m. įkūrė Lietuvos augalų fiziologų draugiją. 1988–2013 m. buvo jos pirmininku. 1993 m. įsteigė bendrą su VU, Lietuvos MA ir Augalų fiziologų draugija renginį „Profesoriaus Stanislovo Jundzilo ir profesoriaus Jono Dagio skaitymai“.

1989 – 1991 m. buvo Lietuvos gamtos apsaugos draugijos pirmininku.

2001 m. apdovanotas Lietuvos MA šešiasdešimtmečio jubiliejiniu medaliu.

Parengė Gamtos tyrimo centro mokslo darbuotoja dr. Aurika Ričkienė ir
LMA Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriaus
mokslinė sekretorė dr. Jadvyga Olechnovičienė

Naudoti šaltiniai

1. Novickienė, Leonida, Ričkienė, Aurika. Alfonsas Merkys – augalų fiziologas. Vilnius: leidykla? 2007, 128 p.
2. LMA Archyvas. Asmens byla